

Concretisering van de kerndoelen Kunst en cultuur

Kerndoelen voor de onderbouw VO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Concretisering van de kerndoelen Kunst en cultuur

Kerndoelen voor de onderbouw VO

Enschede, april 2007

Verantwoording

© 2007 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteur: Astrid Rass

Adviezen: Viola van Lanschot Hubrecht

Met dank aan alle docenten die tijdens de werkbijeenkomsten hun adviezen en ideeën hebben gegeven, met name Wendy Janssen en Bas Postma.

In opdracht van: Ministerie van OCW

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling
Afdeling Verkoop
Postbus 2041, 7500 CA Enschede
Telefoon (053) 4840 207

Inhoud

1.	Inleiding	4
2.	Kerdoelen en karakteristieken Kunst en cultuur	6
3.	Suggesties voor leeractiviteiten	8
4.	Lesontwikkeling	10
5.	Lesideeën	12
	Literatuur en bronnen	18

1. Inleiding

In het kader van de onderwijsvernieuwingen en de ruimte die scholen wordt geboden voor eigen keuzes zijn veel scholen, leergebiedteams en docenten op zoek naar nieuwe invullingen en ordeningen van hun onderwijsaanbod. Dit geldt ook voor docenten, vaksecties en leergebiedteams van de kunstvakken. Daarbij maken ze gebruik van de nieuwe kerndoelen en de karakteristieken die voor een leergebied of vak zijn omschreven. Om docenten een extra houvast te bieden, naast de globale kerndoelen, heeft SLO een concretiseringslag gemaakt: concretisering van de kerndoelen Kunst en cultuur.

Het concretiseren van de kerndoelen heeft tot doel docenten een beeld te geven van wat zij leerlingen in de onderbouw bij Kunst en cultuur (muziek, dans, drama en de beeldende vakken: handenarbeid, tekenen, textiele werkvormen en audiovisuele vorming) kunnen aanbieden.

SLO is hierbij uitgegaan van de kunstvakdocent als ontwikkelaar, waarbij we ook de vaksecties en teams voor ogen hebben. Ter ondersteuning van deze groep is een model ontwikkeld dat overzicht en structuur biedt voor het opstellen van leeropgaven Kunst en cultuur: *de Kunst en cultuurschijf*. Deze schijf gaat uit van leeropgaven waarin alle vijf de kerndoelen een plek krijgen. Voor een thematische toevoeging worden de kernconcepten voor Kunst en cultuur gebruikt.

De suggesties voor leeractiviteiten per kerndoel hebben de intentie om docenten inzicht te geven in wat een leerling per kerndoel kan doen. Ze zijn per kerndoel overzichtelijk op een rij gezet.

De acht lesideeën, met aandacht voor verdieping en materialen en technieken, bieden de concrete lesvoorbeelden. Hierbij vormt het authentieke leren binnen Kunst en cultuur het uitgangspunt wat resulteert in hedendaagse lesideeën die linken naar de actuele kunst en jeugdcultuur.

De uitwerkingen en inhouden uit deze publicatie zijn in 2006 tijdens studie- en werkdagen voorgelegd aan docenten. Hun reacties hebben geleid tot aanscherping van de verschillende onderdelen.

In de uitwerkingen komen niet alle scenario's en alle kunstvakken uit de onderbouw even duidelijk naar voren, we hopen echter wel dat deze publicatie voor een grote groep docenten inzichten en inspiratie biedt.

Daarbij zal de benaderingswijze vanuit de authentieke kunsteducatie voor velen nieuw zijn. Aanvankelijk zal de implementatie ervan tijd en energie kosten, maar we hopen van harte dat deze nieuwe insteek op den duur bij u en uw leerling energie en inspiratie oplevert.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 zijn de kerndoelen en karakteristieken voor Kunst en cultuur, zoals ze door de overheid zijn goedgekeurd, opgenomen. Eveneens wordt elk kerndoel samengevat in een kernvaardigheid.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op wat de kerndoelen concreet voor de leeractiviteiten van de leerling kunnen betekenen. Er wordt per kerndoel een aantal suggesties gegeven.

In hoofdstuk 4 staat de docent, de vaksectie en het team als onderwijsontwikkelaar centraal en bieden we de *'Kunst en cultuurschijf'*. Daarbij worden de kernconcepten geïntroduceerd als thematische aanvulling.

Het laatste hoofdstuk (5) zet acht lesideeën neer. Deze zijn uitgewerkt op basis van de *'Kunst en cultuurschijf'* en de kernconcepten Kunst en cultuur. Daarbij worden suggesties gedaan voor verdieping en extra ondersteuning voor materialen en technieken. De visie op de authentieke kunsteducatie staat hierbij centraal.

Implementatie

De concretisering kerndoelen Kunst en cultuur die in deze publicatie wordt gepresenteerd zal in 2007 met een aantal scholen worden geïmplementeerd en geëvalueerd.

April 2007
Astrid Rass (SLO)
a.rass@slo.nl

2. Kerndoelen en karakteristieken Kunst en cultuur

De nieuwe kerndoelen voor Kunst en cultuur met de bijbehorende karakteristieken vormen het uitgangspunt voor de concretisering. In het nu volgende hoofdstuk zijn de karakteristieken met de kerndoelen, zoals ze door de overheid zijn goedgekeurd, opgenomen. Eveneens wordt in het schema elk kerndoel samengevat in een kernvaardigheid.

Karakteristieken Kunst en cultuur

In het leergebied Kunst en cultuur verdiepen en verbreden leerlingen hun kennismaking met kunstzinnige en andere culturele uitingen. Zij verkennen en exploreren daarbij hun eigen productieve mogelijkheden. Ze leren bovendien oog krijgen voor kunstzinnige en culturele diversiteit in de Nederlandse samenleving en de diverse culturen in de wereld.

Het leergebied sluit aan op de kerndoelen van het leergebied Kunstzinnige oriëntatie van het basisonderwijs. Dat betekent ook verdere uitwerking van de aandacht voor literaire expressie en voor het cultureel erfgoed en voor de relatie tussen kunstuitingen en het dagelijks bestaan in al zijn culturele diversiteit.

In de onderbouw van het voortgezet onderwijs ontleent het leergebied zijn inhoud in de eerste plaats aan de kunstzinnige disciplines: muziek, dans, drama en de beeldende vakken handenarbeid, tekenen, textiele werkvormen en audiovisuele vorming. De leerlingen ontwikkelen vaardigheden in het gebruik van verschillende technieken. Ze leren de mogelijkheden van de verschillende disciplines gebruiken. Er worden verschillende functies verkend: uitdrukken van eigen gevoelens en ervaringen, vorm geven aan verbeelding en leren communiceren door middel van beeld, geluid en (lichaams)taal. De leerlingen leren hun kunstzinnig werk op een toegankelijke wijze aan anderen te presenteren en over het ontwerpproces te communiceren. Daarbij en bij het gebruik van bronnen wordt de computer als hulp- en communicatiemiddel gebruikt. Behalve zelf vorm geven is kennismaken met de kunstzinnige en culturele uitingen van anderen van belang. Dat geldt voor het werk van medeleerlingen, maar ook voor dat van professionele kunstenaars. Leerlingen leren op exemplarische wijze kunst te begrijpen en te waarderen. Tot het leergebied hoort daarom ook een in het programma ingebedde kennismaking met verschillende kunstuitingen door bezoeken aan tentoonstellingen en uitvoeringen. Doel is dat alle leerlingen met verschillende soorten professionele uitingen in elk geval kennismaken. Door de bezoeken op school voor te bereiden en de ervaringen te verwerken, worden ze in het perspectief van de doelen van het leergebied geplaatst. Ervaringen met het eigen werk en het werk van anderen kunnen in een kunstdossier worden vastgelegd met behulp van schriftelijke, visuele of auditieve middelen. In het feitelijke onderwijsaanbod aan leerlingen kan de leerinhoud van het leergebied op verschillende manieren worden geordend: in één samenhangend leergebied, in afzonderlijke vakken, als onderdeel van projecten of in mengvormen daarvan. In alle varianten is een brede oriëntatie op kunst en cultuur het doel. Behalve met de vak- en leergebieden Nederlands, Engels en Mens en maatschappij zijn daarin ook relaties te leggen met elementen uit wiskunde en Mens en natuur.

Kerdoelen Kunst en cultuur

Voor kunst en cultuur zijn vijf kerndoelen omschreven die in onderstaand schema zijn opgenomen. Per kerndoel is een zogenaamde kernvaardigheid toegekend. Gezocht is naar 1 kernvaardigheid per kerndoel die zo kort en krachtig mogelijk de kern aanduidt van het betreffende kerndoel (zie toelichting onderaan het schema). Het streven was om op basis van de kerndoelen een set kernvaardigheden te krijgen die in een oogopslag het karakter van het leergebied Kunst en cultuur weergaf. In de publicatie zullen de kerndoelen met deze korte kernvaardigheden worden aangeduid en staan daarbij symbool voor de kerndoelen.

Schema: kernvaardigheden en kerndoelen

Kernvaardigheid	Kerndoel
1 Produceren	48. De leerling leert door het gebruik van elementaire vaardigheden de zeggingskracht van verschillende kunstzinnige disciplines te onderzoeken en toe te passen om eigen gevoelens uit te drukken, ervaringen vast te leggen, verbeelding vorm te geven en communicatie te bewerkstelligen.
2 Presenteren	49. De leerling leert eigen kunstzinnig werk, alleen of als deelnemer in een groep, aan derden te presenteren.
3 Beleven	50. De leerling leert op basis van enige achtergrondkennis te kijken naar beeldende kunst, te luisteren naar muziek en te kijken en luisteren naar theater-, dans- of filmvoorstellingen.
4 Verslagleggen	51. De leerling leert, met behulp van visuele of auditieve middelen, verslag te doen van deelname aan kunstzinnige activiteiten (als toeschouwer en als deelnemer).
5 Reflecteren	52. De leerling leert mondeling of schriftelijk te reflecteren op eigen werk en werk van anderen, waaronder kunstenaars.

Toelichting kerndoelen en kernvaardigheden:

In kerndoel 48 staat de zeggingskracht van kunst onderzoeken en toepassen centraal. Dit vindt plaats tijdens het maken van een beeldend werkstuk, een dans, een muziekstuk of een theaterperformance. Feitelijk gaat het over alle facetten die horen bij het *produceren* van kunst. Kerndoel 49 stelt het kunnen *presenteren* van eigen werk centraal. Daarbij gaat het niet alleen om het kunnen vertellen, maar ook om het presenteren in de voor de discipline geschikte media en contexten zoals het geven van een concert, expositie of theatervoorstelling.

3. Suggesties voor leeractiviteiten

Bij leeractiviteiten staat de leerling met zijn handelen en leren centraal. Wat doen leerlingen tijdens het leerproces, wat ondernemen ze en wat onderzoeken ze. De kerndoelen geven in dit kader een richting aan, maar wat moet een leerling nu precies doen?

We bieden in onderstaand schema per kernvaardigheid een aantal suggesties voor leeractiviteiten. Hierbij is uitgegaan van het streven naar (gedeeltelijke) samenhang en integratie van de verschillende kunstdisciplines, zoals dat in de algemene karakteristieken voor de onderbouw wordt beschreven. Daarbij is gezocht naar relevante leeractiviteiten die een kerndoel aanvullen of verhelderen.

Het schema geeft een overzicht en kan opgevat worden als een lijst met leeractiviteiten die een leerling na twee jaar onderbouw zou moeten beheersen. Docenten kunnen dit schema gebruiken als basis voor hun programma, maar het kan ook dienen als programma-check.

Tip: bekijk het schema samen met uw vaksectie of team en bespreek welke leeractiviteiten voor uw leerlingen in de onderbouw relevant zijn. Maak de lijst op maat voor uw school en vul aan of verbeter.

Schema: suggesties voor leeractiviteiten per kernvaardigheid.

Kernvaardigheid	leeractiviteiten
1 Produceren	<ul style="list-style-type: none">• maken van een product binnen de disciplines beeldend (handenarbeid, tekenen, textiele werkvormen en audiovisuele vorming), dans, drama of muziek;• door middel van een product eigen gevoelens en ervaringen uitdrukken, verbeelding vormgeven of communiceren;• onderzoeken (selecteren en toepassen) van relevante materialen, werkwijzen en ideeschetsen voor een praktijkopdracht;• verschillende fasen van het creatief- of ontwerpproces onderscheiden en doorlopen;• keuzes in het eigen creatief- of ontwerpproces toelichten;• oriënteren op relevante kunstenaars en/of kunststromingen ten behoeve van een praktijkopdracht;• een vergelijking maken tussen eigen kunstzinnig werk en dat van anderen;• openstaan voor suggesties van anderen ter verbetering van het eigen creatief proces of product.
2 Presenteren	<ul style="list-style-type: none">• het alleen of in groepsverband presenteren van eigen kunstzinnig werk op toegankelijke wijze en creatieve manier aan anderen;• het alleen of in groepsverband presenteren van kunstzinnig werk aan de hand van het doorlopen creatieve proces;• presenteren door middel van beeld, geluid en (lichaams)taal met eventueel de computer als hulpmiddel.

Kernvaardigheid	leeractiviteiten
3 Beleven	<ul style="list-style-type: none"> • kijken naar beeldende kunst, luisteren naar muziek en kijken en luisteren naar theater-, dans- en filmvoorstellingen; • kennismaken met de kunstzinnige en culturele uitingen van medeleerlingen; • kennismaken met de kunstzinnige en culturele uitingen van professionele kunstenaars; • oriënteren op passende en uitdagende (horizonverruimende) cultuuruitingen; • kiezen van een cultuuruiting uit het aanbod in de omgeving van de school; • openstellen voor (ondergaan, beleven van) de cultuuruiting; • verdieping in de historische achtergrondkennis ter verbetering van het eigen creatief proces of product; • kennismaken met kunstgeschiedenis en – beschouwing; • verdieping in de historische achtergrondkennis gebruiken om kunst- en cultuuruitingen beter te begrijpen en waarderen.
4 Verslagleggen	<ul style="list-style-type: none"> • verslag doen van deelname aan kunstzinnige activiteit; • beschrijven van een cultuuruiting met behulp van vakspecifieke begrippen; • interpreteren met behulp van een eenvoudig (kunst)beschouwingschema; • selecteren van relevante vaardigheden en deze presenteren in en toelichten aan de hand van een kundossier of portfolio.
5 Reflecteren	<ul style="list-style-type: none"> • reflecteren op eigen werk; • reflecteren op werk van anderen waaronder kunstenaars; • interpreteren van een cultuuruiting met behulp van vakspecifieke basisbegrippen; • interpreteren van een cultuuruiting vanuit gevoel en emotie; • discussiëren over de betekenis van een cultuuruiting; • discussiëren over de (globale) culturele context van de cultuuruiting; • onderscheiden van de boodschap van de maker en de eigen reactie; • vergelijken van de eigen reactie of emotie met die van anderen; • oriëntatie op studie en beroep.

4. Lesontwikkeling

Er zijn vijf kerndoelen, deze gaan kort gezegd over *produceren, presenteren, beleven, verslagleggen en reflecteren*. Daarbij is in het voorgaande hoofdstuk per kerndoel een beeld geschetst van de leeractiviteiten van de leerling. Maar hoe kun je als docent, vaksectie of team met deze gegevens goede lessen ontwikkelen? Hoe kun je uniformiteit in je lessen aanbrengen, doorlopende leerlijnen creëren en ervoor zorgen dat aan alle kerndoelen wordt voldaan?

In dit hoofdstuk gaan we in op deze vragen en presenteren als eerste de Kunst en cultuurschijf¹. Daarna worden de kernconcepten² voor Kunst en cultuur toegelicht die de schijf een thematische aanvulling biedt.

De 'Kunst en cultuurschijf'

De 'Kunst en cultuurschijf' (zie onderstaande afbeelding) symboliseert een leeropgave met in elke 'taartpunt' een kerndoel. De opzet hiervan is om docenten structuur te bieden voor het ontwikkelen van leeropgaven. Daarbij is de stelregel dat in elke leeropgave minimaal de vijf kerndoelen een plek krijgen. De verhouding tussen de vijf is echter variabel, dit is afhankelijk van de visie en keuzes van de school (de docent of het team). Een school kan kiezen om meer nadruk te leggen op *reflecteren* of de *beleving* van kunst en cultuur buiten school waardoor deze onderdelen een groter aandeel zullen krijgen in de schijf. Daarbij heeft de school de vrijheid om eigen gekozen 'taartpunten' toe te voegen zoals onderzoeken, samenwerken of andere vaardigheden. Vooral voor docententeams en vaksecties die zoeken naar uniformiteit en verantwoording van hun leeropgaven kan de schijf een houvast zijn.

De Kunst en cultuurschijf kan gebruikt worden als:

- ontwikkelformat: een leidraad om (uniforme) leeropgaven te ontwikkelen
- checklist: komen alle kerndoelen (voldoende) aanbod?

Afbeelding: Kunst en cultuurschijf

Elke leeropgave bestaat uit minimaal vijf kerndoelen, de verhouding tussen de vijf is echter variabel en wordt bepaald door de docent of het team.

¹ Geïnspireerd op de 'Schijf van vijf', Westhoff 2002

² Zie publicatie: Kernconcepten voor Kunst en cultuur, SLO 2005

Vier kernconcepten Kunst en cultuur

De kerndoelen voor Kunst en cultuur duiden met name op vaardigheden, over thema's en inhouden wordt niet gesproken. SLO heeft in 2005 thematische kernconcepten voor Kunst en cultuur ontwikkeld.

De kernconcepten bieden structuur voor een doorlopende leerlijn en inspiratie aan docenten om hun programma en leeropgaven in te vullen, ze zijn daarbij niet bindend. Docenten kunnen de kernconcepten gebruiken als richtlijn voor het thematisch ordenen van het programma. Een schooljaar kan bijvoorbeeld bestaan uit vier kernconcepten, één kernconcept per periode.

Samengevat: de kerndoelen in de schijf bieden richting aan een leeropgave voor wat betreft de vaardigheden, de kernconcepten geven de thematische en inhoudelijke 'kleuren' aan.

De vier kernconcepten Kunst en cultuur zijn:

1. Identiteit en diversiteit
2. Inspiratie en vormgeving
3. Media en communicatie
4. Kunst en maatschappij

Toelichting kernconcepten:

Identiteit en diversiteit

(accent op autonome kunst)

Je identiteit is je persoonlijkheid, je karakter. Wat vind je belangrijk in het leven, wat zijn je idealen en talenten? Hoe is je innerlijk en hoe je uiterlijk? Kunst en cultuur bieden de ruimte om je eigen identiteit te ontdekken en te ontwikkelen, door jezelf te vergelijken met anderen, door het kennismaken met kunstuitingen van anderen en door jezelf in beeld, muziek, taal en/of beweging uit te drukken.

Inspiratie en vormgeving

(accent op toegepaste kunst)

Inspiratie is de bron van de kunstenaar én van de ontwerper. Waar haal je je inspiratie vandaan? Uit jezelf of uit je omgeving? Ga je op zoek of overkomt het je? Inspiratie staat aan de ene kant van het ontwerpproces, de uiteindelijke vormgeving aan de andere kant. Welke rol speelt inspiratie bij een opdracht voor een opdrachtgever? En welke stappen zitten tussen begin- en eindproduct?

Media en communicatie

(accent op nieuwe media)

De nieuwe media en ICT spelen een belangrijke rol binnen de kunsten. Digitale media leveren snel resultaat en zijn voor iedereen toegankelijk. Zowel fotografie als video zijn voor leerlingen direct toegankelijk. Welke aspecten spelen een rol bij het maken van kunst met digitale media, anders dan bij meer traditionele kunstvormen? Wat is de rol van manipulatie, kun je nog vertrouwen wat je ziet? Zie je wat je denkt dat je ziet?

Kunst en maatschappij

(accent op maatschappelijke betekenis)

De manier waarop wij met elkaar omgaan en wat wij vanzelfsprekend vinden, vormen onze cultuur; dat wat breed geaccepteerd wordt in onze maatschappij. Kunst laat daar vaak de andere kant van zien. Kunst legt de vinger op de zere plek. Kunst kan nieuw licht werpen op iets, kunst kan vragen stellen. Bij dit kernconcept gaat het vaak om actuele gebeurtenissen en bewegingen in de maatschappij.

5. Lesideeën

Lesvoorbeelden en lesideeën zijn voor docenten de concretisering bij uitstek. Ze geven richting aan hoe de kerndoelen in de lespraktijk kunnen terugkomen. Op basis van de 'Kunst en cultuurschijf' in combinatie met de kernconcepten is in dit hoofdstuk een aantal lesideeën voor leeropgaven opgesteld. Hierbij is uitgegaan van het authentieke leren binnen Kunst en cultuur. In dit kader wordt kort ingegaan op de taakgerichte benadering binnen de kunstvakken en niveaoverschillen.

Authentieke kunsteducatie

De visie op onderwijsvernieuwingen zoals die voor de onderbouw is geschetst bevat veel kenmerken van het authentieke leren. *'Het authentieke leren vindt plaats in voor de lerende relevante, praktijkgerichte en levensechte contexten, waarbij hij/zij een actieve constructieve en reflectieve rol vervult, mede via de communicatie en interactie met anderen'*. Roelofs en Houtveen (1999).

Het beeld dat hieruit voor de authentieke kunsteducatie kan worden opgemaakt duidt op (Haanstra, van Strien en Wagenaar, 2006) minder voorgestructureerde en contextloze leerinhouden waarbij meer levensechte beeldende problemen aan de orde worden gesteld. Daarbij zijn er duidelijke lijnen naar de jeugdcultuur, culturele diversiteit en de actuele kunst te vinden.

Uit dit onderzoek (Haanstra, van Strien en Wagenaar, 2006) blijkt echter dat docenten beeldende vakken zich met name richten op het op gestructureerde wijze aanleren van beeldaspecten en het toepassen van bepaalde materialen en technieken. Daarbij komt naar voren dat er binnen opdrachten nauwelijks aansluiting is met de professionele kunst en de belevingswereld van de jongeren.

In de onderstaande lesideeën is daarom gezocht naar lesopzetten die zoveel mogelijk aansluiten met het authentiek leren binnen Kunst en cultuur en thematieken die linken naar de jeugdcultuur, culturele diversiteit en de actuele kunst. De lesidee over 'mobiele koffers' verwijst naar de kunstenaar Joep van Lieshout en maakt een koppeling met de jeugdcultuur. De folklore kleding van Victor en Rolf worden gekoppeld aan folklore ontwerpen van leerlingen die linken met hun eigen cultuur of die van hun (voor)ouders. En door middel van het voorbeeld over de getatoeëerde varkens krijgt de opvatting over kunst een plek.

Taakgerichte benadering en niveaoverschillen

Het verschil in niveau kan zich openbaren door de werkwijze van de leerling (meer of minder zelfstandig / meer of minder praktisch ingesteld), de mate van interesse in verdieping en de meer of mindere mate van belangstelling voor complexiteit. De kerndoelen zeggen echter niets over niveaus en verschillen tussen leerlingen, alle kerndoelen zijn voor alle leerlingen. Het is daarom aan elke docent, team of vaksectie om te bepalen wat het gewenste niveau moet zijn.

Daarbij geldt over het algemeen een taakgerichte benadering binnen de kunstvakken. Dat betekent dat elke leerling dezelfde kunstzinnige taak kan uitvoeren, mits hij hierbij de vrijheid krijgt om op eigen niveau, tempo en verdiepingsinteresse in te steken. Een leerling voert een taak of opdracht zoveel mogelijk uit op eigen niveau en benaderingswijze. Een leerling die al jaren muzikles heeft zal een muziekopdracht anders insteken dan een leerling die nog geen noten kan lezen. Een leerling die van huis uit al veel mee krijgt over kunst en cultuur zal een beeldende opdracht anders benaderen dan een leerling die nog totaal onbekend is met de materie. En ook een leerling met danstalent zal zijn talenten meenemen en een dansopdracht op eigen niveau instappen. In dit geval zou de leerling kunnen worden uitgedaagd met complexere opdrachten zoals het zelf ontwikkelen en aanbieden van een dansworkshop aan klasgenoten.

Acht lesideeën

De lesideeën bevatten, naast de concrete ideeën voor de vijf onderdelen van een leeropgave: *produceren*, *presenteren*, *beleven*, *verslagleggen* en *reflecteren*, een 'leerling uitleg' die de opgave kort in leerlingentaal toelicht. Daarbij ligt per les de nadruk op één van de vier kernconcepten (ze komen alle vier, twee keer aan bod) én worden er suggesties gegeven voor extra verdieping en workshops. Deze workshops worden ingevuld met lessen over bijvoorbeeld beeldaspecten, materialen en/of technieken.

Het bieden van inspiratie is wat de lesideeën beogen, het zijn dan ook nadrukkelijk 'ideeën' en geen uitwerkingen van lessen. De ideeën dienen daardoor, door de docent of het team, te worden uitgewerkt naar eigen inzicht, type leerling en context van de school.

Afbeelding: Kunst en cultuurschijf

Lesidee 1: Digitaal profiel

Kernconcept: Identiteit en diversiteit

Leerling uitleg: maak een eigen website waarin je jezelf portretteert. Zeg wie je bent en wat je doet?

1. Produceren: bedenk een persoonlijk vormgegeven website en vertel wie je bent, waar je van houdt en wat je doet. Plaats daarbij een zelfportret in de vorm van een bewerkte foto of tekening.
2. Presenteren: nodig per mail een aantal klasgenoten en je docent uit om een bezoek te komen brengen aan jouw eigen website.
3. Beleven: zoek in de school naar portretten, hangt de koningin ook ergens? Kijk op Internet naar diverse zelfportretten en vergelijk deze met de vele profielsites die het Internet biedt. Of heb jij al een eigen profielsite?
4. Verslagleggen: bewaar drie (digitale) ontwerpfasen van je zelfportret en vertel waarom je bepaalde keuzes hebt gemaakt. Bewaar dit in je kunstdossier.
5. Reflecteren: bekijk je website en vertel waarom juist deze website bij jou past?

Workshops: (digitale) technieken om een foto te bewerken, ontdekken van de zeggingskracht van kleuren en compositiebewerkingen in een foto.

Extra: kies een zelfportret van een bekende kunstenaar en laat je eigen zelfportret hierop aansluiten.

Lesidee 2: Parkeerplekje met knipoog

Kernconcept: Inspiratie en vormgeving

Leerling uitleg: de kunstenaar John Körmeling heeft voor het parkeerprobleem in de grote stad een oplossing met een knipoog bedacht: 'De Driveinwheel' (een groot reuzenrad voor auto's met bestuurder). Lukt het parkeren van je eigen fiets nog wel in de fietsenstalling van school? Bedenk een inventieve oplossing en neem net zoals John Körmeling de knipoog mee!

1. Producersen: bedenk een creatieve oplossing voor het parkeerprobleem van fietsen in een overvolle stalling. Maak hiervan een tekening, maquette of maak een fotocollage.
2. Presenteren: presenteer je oplossing aan de klas.
3. Beleven: bekijk op Internet naar het werk van John Körmeling en kijk onder andere op www.driveinwheel.nl. Of is er een museum bij jou in de buurt die werk van hem laat zien?
4. Verslagleggen: bewaar een afbeelding van het reuzenrad van John Körmeling of van andere bijzondere ontworpen parkeerplaatsen. Heb je ook ontwerpen van fietsenstallingen gevonden en wat waren je ideeën hierbij?
5. Reflecteren: wat vindt je van het werk van John Körmeling en hoe heb jij een knipoog weten te vertalen in je eigen ontwerp? Hoe hebben klasgenoten het opgelost?

Workshop: technieken voor het maken van een maquette of fotocollage.

Extra verdieping: zoek een plek in een stad of dorp en plaats daar een door jou ontworpen fietsenparkeerplek met knipoog. Je ontwerp is helemaal aangepast op de plek. Kun je de mening vragen van de burgemeester?

Lesidee 3: Vertel het met muziek

Kernconcept: Media en communicatie

Leerling uitleg: Vivaldi heeft met zijn stuk over de vier seizoenen (le Quattro Stagioni) onder andere willen communiceren over hoe de vier seizoenen zouden kunnen klinken. Hij zette beelden als water, ijs, vogels, zon en bijvoorbeeld ook blijheid om in klanken (klankkleuren en ritmes). Welke beelden of ideeën krijg jij bij muziek?

1. Producersen: kies drie stukken muziek die totaal van elkaar verschillen. Maak hier een compilatie van en geef aan welke ideeën of beelden je bij de drie stukken krijgt.
2. Presenteren: laat de compilatie horen aan een groepje klasgenoten en geef een korte toelichting.
3. Beleven: luister naar het stuk van Vivaldi en luister naar drie verschillende soorten muziek van professionele muzikanten of popartiesten. Beschrijf welke beelden en ideeën je hierbij krijgt.
4. Verslagleggen: bewaar je compilatie en je toelichting.
5. Reflecteren: herken je de verschillende seizoenen van Vivaldi? En herkenden je klasgenoten de door jou gekozen beelden bij de muziek? Vind je het geslaagd?

Workshop: toelichting op le Quatro Stagioni van Vivaldi, de kleuren en

verbeeldingskrachten van muziek. Werken met een muziekprogramma op de computer.

Extra: maak een compilatie met zelf gespeelde muziek. Probeer de muziek zo goed mogelijk te laten aansluiten bij de door jou gekozen beelden en ideeën.

Lesidee 4: Smoelengalerij

Kernconcept: Kunst en maatschappij

Leerling uitleg: de kranten staan er vaak vol mee. Karikaturen van personen. En ook op tv (Koef Noen, Kopspijkers, maar ook alleen via de stemmen op de radio bijvoorbeeld de broertjes de Boer) worden bekende personen kritisch geportretteerd. Wie en op welke manier zou jij iemand kritisch willen neerzetten?

1. Producersen: ontwerp een karikatuur voor een (politiek) bekend persoon. Kies zelf op welke manier (tekenen, fotobewerking, cabaret act, beweging of alleen via je stem) je deze persoon wilt neer zetten en wat de boodschap moet zijn.
2. Presenteren: presenteer je ontwerp aan de groep en leg het vast via beeld of geluid.
3. Beleven: bekijk karikaturale strips in de krant of op Internet. Bezoek eventueel een striptekenaar. Kijk ook naar tv-programma's of luister naar radioprogramma's waar door middel van theaterachtige acts bekende personen kritisch worden belicht.
4. Verslagleggen: zorg dat je je product vastlegt zodat je het kunt opnemen in je (digitaal)kunstdossier. En beschrijf aan de hand van twee zelf gekozen voorbeelden waarom het hier gaat om karikaturen.
5. Reflecteren: bekijk je eigen optreden. Komt je karikatuur goed uit de verf, is de boodschap duidelijk en hoe reageerde het publiek?

Workshop: vergroten en verkleinen, effecten van stem en performance bij het neerzetten van personages.

Extra: zoek een lokaal radio of tv-station om je product te presenteren (het openpodium op school kan natuurlijk ook).

Lesidee 5: Folklore fashion

Kernconcept: Identiteit en diversiteit

Leerling uitleg: Victor en Rolf, misschien ken je ze van de H&M, gingen terug in de tijd en lieten zich inspireren door folklore kleding. Ze presenteerden hun ontwerpen tijdens een show in Parijs. Laat je inspireren door een kledingdracht uit je eigen cultuur of dat van je voorouders en geef er je eigen hippe tintje er aan.

1. Producersen: ontwerp een kledingstuk, accessoire of sieraad geïnspireerd op een folklore kledingdrachten.
2. Presenteren: presenteer je ontwerp aan de groep, maak er een foto van. Leg uit wat de linkers zijn met de traditionele kledingdracht. Of zien ze het al?
3. Beleven: bekijk de ontwerpen van Victor en Rolf (zoek op Victor en Rolf Folklore) en zoek verschillende stijlen in kledingdrachten uit je eigen cultuur. Breng een bezoek aan een historisch museum of neem wat traditionele kleding mee van thuis?
4. Verslagleggen: bewaar foto's van gevonden kledingdrachten en je eigen ontwerp. Maak daarbij een beeldverslag van je bezoek aan het historisch museum.
5. Reflecteren: zijn de linkers van je eigen ontwerp naar de traditionele kledingdracht duidelijk zichtbaar? Ben je tevreden?

Workshop: materiaal en technieken bij het ontwerpen van kleding, accessoires of sierraden

Extra: kies een periode uit de (Europese of wereld) kostuumgeschiedenis en laat je ontwerp hierop aansluiten.

Lesidee 6: Trolleykoffer

Kernconcept: Inspiratie en vormgeving

Leerling uitleg: de schooltassen zijn vaak te zwaar en overvol. Daarbij zijn ze niet altijd stootbestendig voor de boeken en laptops. Een trolleykoffer zou een uitkomst kunnen zijn. Minder rugklachten, beter voor de boeken, alleen..... ze zien er wel erg suf uit.

De uitdaging voor jou. Ontwerp een hippe Trolley die past bij jou!

Laat je inspireren door de mobiele huizen (nee, dit zijn geen ordinaire caravans!) van kunstenaar Joep van Lieshout.

1. Produceren: ontwerp en maak een hippe trolley die past bij jongeren! Neem een trolleykoffer als uitgangspunt en pimp deze op tot een hip jeugdige model.
2. Presenteren: presenteer je ontwerp aan de groep, maak er een foto van.
3. Beleven: bekijk de 'Mobile homes' van Joep van Lieshout. Ga je oriënteren op de verschillen in ontwerp van de trolleys, stap eens bij een kofferwinkel binnen.
4. Verslagleggen: bewaar je ontwerpschetsen, je ideeën en een foto van je prototype voor je digitaal kunst dossier.
5. Reflecteren: is de trolley hip geworden? En kun je goed zien dat de trolley past bij de jeugd van tegenwoordig?

Workshop: assistentie in het oplossen van technische problemen bij het bewerken van trolleykoffers.

Extra: zoek contact met een ontwerpbureau of de academie voor industriële vormgeving en vraag om informatie of een interview.

Lesidee 7: Blue man in actie

Kernconcept: Media en communicatie

Leerling uitleg: de Blueman group is een groep van drie kunstenaars met altijd blauwe gezichten die met behulp van simpele materialen (regenpijpen en stokken) een daverend muziekspektakel geven. Durf jij de uitdaging aan?

1. Produceren: ontwerp samen met de hele klas een muziekspektakel, geïnspireerd op de Blue man group.
2. Presenteren: presenteer dit tijdens de opendag.
3. Beleven: kijk op www.bluemangroup.nl voor meer informatie en inspiratie. Je kunt misschien nog een kaartje bemachtigen, maar laat je tijdens een jamsessie ook verrassen door spontane muzikale ontdekking van je klasgenoten.
4. Verslagleggen: maak video opnamen, vertel welke rol jij had in het geheel en houd een logboek bij met je bevindingen.
5. Reflecteren: bespreek met de hele klas wat goed ging en wat beter had gekund. Bedenk wat jij persoonlijk hebt geleerd.

Workshop: maken van muziekinstrumenten met simpele materialen en het leren spelen ervan. Begeleiding in de (dans)performance.

Extra: Stel alleen of samen met twee andere klasgenoten een eigen muziekspektakel samen

Lesidee 8: Tatoe varkens

Kernconcept: Kunst en maatschappij

Leerling uitleg: de kunstenaar Wim Delvoye heeft ten behoeve van de kunst varkens laten tatoeëren. Bij mensen is het tatoeëren min of meer geaccepteerd, maar hoe zit het met varkens?

1. Producersen: maak de klas duidelijk wat volgens jullie groepje wel en niet mag in het kader van kunst. Kies zelf een vorm of discipline waarin jullie dit wilt uitwerken.
2. Presenteren: presenteer de uitkomsten aan de klas.
3. Beleven: kijk op Internet voor het varken van Wim Delvoye en zoek eventueel naar kritische krantenberichten.
4. Verslagleggen: leg het product vast door middel van beeld of geluid en geef een samenvatting.
5. Reflecteren: is een scheidslijn eenvoudig te maken, hoe denkt de klas hierover? En hebben jullie je mening duidelijk kunnen presenteren?

Workshop: groepjes begeleiding bieden bij het ontwikkelen van hun mening en het vertolken van hun ideeën tot een product.

Extra: durf je het aan? Organiseer een 'pauzedebat' over dit onderwerp.

Literatuur en bronnen

De bindende factor, *praktische handreiking voor een leergebied Kunst en cultuur*. SLO (2006)

Competentiegericht leren in kunst en cultuur. SLO (2004)

Haanstra, F. e.a. (2006) . *De docenten en leerlingen over de lespraktijk beeldende kunst en cultuur*.

Karakteristieken en kerndoelen voor de onderbouw. Onderbouw VO (2006)

Kernconcepten voor kunst en cultuur. SLO (2005)

Culturele en kunstzinnige activiteiten, *richtlijnen voor een leerlijn*. SLO (2006)

Roelofs, E.C., & Houtveen, A.A.M. (1999). Didactiek van authentiek leren in de basisvorming. Stand van zaken bij docenten Nederlands en wiskunde. *Pedagogische Studiën*, 76(4), 237-257.

Westhoff, G. J. (2002). *Een "schijf van vijf" voor het vreemde-talenonderwijs*.

Website:

www.slo.nl/kunstencultuur